

**ПРИРОДЊАЧКО-ЕТНОГРАФСКИ ПАРК
БИОГРАДСКА ГОРА**

NATURALISTIC-ETHNOGRAPHIC PARK »BIOGRADSKA GORA«

Извод

Тема овог рада, поред хронолошког прегледа културно-историјске баштине на територији Националног парка „Биоградска гора“, отвара питања могућности организовања антропогених и природних вриједности парка у музејске јединице: природњачко-етнографски просторни музеј и етнографско-природњачки музеј.

Abstract

Topic of this work, next to the chronologic survey of cultural-historical inheritance in the area of National park »Biogradska gora«, opens possibilities to organize anthropogenic and natural values of the Park in museum units: Naturalistic-ethnographic spacious museum and Ethnographic-naturalistic museum.

УВОД

Национални парк „Биоградска гора“ налази се на падинама планине Бјеласице у сјевероисточном дијелу Црне Горе. Планина Бјеласица припада југозападном дијелу Динарског планинског система. Одвојена је, на истоку и сјеверу, широком доли-

---

* Драгиња Кујовић, дипл. историчар умјетности, Завичајни музеј, Колашин.

ном ријеке Лима од Проклетија и Пештерске висоравни и планина југозападне Србије: Озрена, Јадовника, Златара, Гиљева и Лисе. Са западне стране, ријека Тара, својом дубоком долином, дијели је од планине Сињавине. На југу, планина Јеловица и шумовити превој Трешњевић раздвајају је од високих Комова. Окружење планине Бјеласице у ширем смислу представља границу Националног парка „Биоградска гора“, односно границу заштитног појаса — контактне зоне, која се у широком кругу простире око прашуме Биоградске горе и Биоградског језера. Градска насеља: Колашин, Мојковац, Бијело Поље, Иванград и Андријевица налазе се на маргинама граничне зоне парка. Међутим, у административно-територијалном погледу простор Националног парка „Биоградска гора“ припада: општини Колашин — његов најпривлачнији и најзначајнији дио, Биоградска гора, Биоградско језеро и ријека Тара, низводно од Колашина до Краљевог кола; општини Иванград — у научном и туристичком погледу привлачан и атрактиван простор око глацијалних језера Урсуловачког, Шишког и Пешчића; поштини Мојковац — дио заштитне зоне парка са значајним археолошким локалитетом — средњовјековним градом Брскомом.¹

Саобраћајни положај НП „Биоградска гора“ изузетно је повољан. Доступан је магистралним путем од Колашина и Мојковца преко Краљевог кола, а регионалним путевима од Колашина преко Ријеке Мушковића и од Иванграда преко планине Јеловице. Налази се на веома прометној југословенској саобраћајници — Јадранској магистралу, као и на транзитној жељезничкој прузи Београд — Бар.

Национални парк „Биоградска гора“ обухвата 5400 хектара површине планинског масива Бјеласице, Ову површину чине: шуме, пашњаци, ливаде, језера, извори и ријеке, сувати, камењари и стијене. На овом простору налазе се бројна љетња — сезонска сточарска насеља катун и. У заштитној зони парка смјештена су стална насеља — села — општина Колашин, Мојковац и Иванград. На обали Биоградског језера подигнуто је неколико туристичких објеката скромног капацитета. Поред ових објеката на језеру се налази и Планинарски дом. Приводи се крају и изградња смучарског центра на локацији катун Врањак.

Велика висинска разлика, која се креће од коте 832, до коте 2117, географски положај — између 42° и 43° сјеверне географске ширине и 19. и 20. степена источне географске дужине, разноврсна геолошка подлога и типови тла условили су необично и ендемично богатство флоре и бујну вегетацијску издиферен-

¹ На подручју НП „Биоградска гора“ није коначно извршено међуопштинско територијално разграничење, нијесу ни ријешени многи имовинско-правни односи. О овом више код Петка Вошковића, Национални парк „Биоградска гора“, Београд 1983, 25—27.

цираност.² С једне стране утицај југа и мора — Медитерана, а с друге утицај сјевера и континента имали су за последицу велику разлику између вегетације сјеверних и јужних страна Бјеласице — односно уже зоне НП „Биоградска гора“ и његове заштитне зоне. Осим богатства флоре, на планини Бјеласици, а посебно у зони прашумског резервата, среће се разноврсна ловна фауна високих вриједности, а у језерима, ријекама и потоцима живи специфични живи свијет.³ Тијесна и сложена повезаност, биоценоза — заједница живих бића и станишта — биљних заједница, њихов узајамни однос, чини на овом простору врло карактеристичан екосистем — биогеоценозу.

Поуздано се не зна од када датира прва организована активност човјека у НП „Биоградска гора“, јер многи археолошки локалитети, на жалост, нијесу испитани. Међутим, богатство топонима, на планини Бјеласици, свједочи да ово подручје, од илирских племена до турских освајања, није било заобиђено од стране многих великих етничких покрета који су се смјењивали на Балканском полуострву у распону од неколико хиљада година. Вјековно присуство човјека у ширем подручју данашњег НП „Биоградска гора“ свакако је оставило трага.

ПРЕГЛЕД ЗАНИМЉИВИХ ТОПОНИМА И КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКЕ БАШТИНЕ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА „БИОГРАДСКА ГОРА“

— Бардов до — налази се у заштитној зони парка. Између Бардове косе и Бардовог дола примјећују се правоугаони темељи неколико мањих зграда и некропола. Пошто нијесу вршена археолошка и антрополошка ископавања, за сада се не може поуздано тврдити из ког је времена ово насеље. Међутим, постоје неке индиције да овај локалитет припада илирским племенским заједницама.⁴

— Тара — ова ријека припада зони прашумског резервата НП „Биоградска гора“. Претпоставља се да је добила име по илирском племену Аутаријати, најстаријем становништву које је живјело од VIII до IV вијека п.н.е. на територији Црне Горе. Лингвисти сматрају да су са овог подручја Аутаријати ширили и име и своју територију.⁵

— Сјерогоште — налази се у заштитној зони парка. Локалитет Градац и топоним Сјерогоште означавају вријеме досеља-

² Радомир Лакушић, Вегетација ливада и пашњака на планини Бјеласици, Годишњак Биолошког института Универзитета у Сарајеву, бр. 21, Сарајево 1966, 25—186.

³ Петко Бошковић, Национални парк „Биоградска гора“, Београд 1983, 70, 61, 65.

⁴ Новица Ракочевих, Колашин, Београд 1981, 49. Петко Бошковић, Национални парк „Биоградска гора“, Београд 1983, 67—68.

⁵ Михаило Бебо Брајових, Дурмитор и Тара, Београд 1987, 67. Жарко Шћепановић, Средње Полимље и Потарје, Београд 1979, 12.

вања Словена на ово подручје. Словенска племена почињу да насељавају данашњу територију Црне Горе половином VII вијека. Сложеница — сјерогоште — у старословенском језику значи: сијер — бијел, гоште — град, бијели град. Тако проистиче да је назив данашњег села Сјерогошта значио бијели град.⁶ Поред тога и локалитет Градац упућује на то да је на овом подручју било неко градско насеље. Биоградска гора и Биоградско језеро били су својина становника Сјерогошта те отуда и назив својинског карактера и за језеро и за шуму. Ови називи су, такође, словенског поријекла као и назив планине Бјеласице. Предање каже да је и мјесто Требаљево добило име по неком чувеном мајстору — градитељу, који је живио на овој територији. На старословенском језику ријеч требаљ — значи — мајстор, па отуда највјероватније и селу назив Требаљево.⁷

— Брсково — археолошки локалитет, налази се на падини на планине Бјеласице, надомак Мојковца у заштитној зони НП „Биоградска гора“. Поред средњовјековног рудника веома квалитетне руде сребра, у пречнику од два километра сачувани су остаци многих средњовјековних насеља. Бројни топоними свједоче да је Брсково било привредно веома развијено подручје у српској средњовјековној држави и да је представљало јак трговачки и рударски центар. Сребришта, Рудница, Угљари, Вигњишта, Пржишта, Мједено гувно, Догањице, само су неки од топонима који говоре да је производња сребра била добро развијена. Осим тога топоним Мојковац указује на мјесто гдје се по свему судећи ковао први српски новац,⁸ *grossi de Rasa*, односно брсковски динар — *dinari de Brscoa*. Доскоро су били сачувани и бедеми градског насеља, такозваног трга Брсково, као и остаци неколико сакралних грађевина — црква.

Жупску цркву су подигли рудари Саси одмах по доласку и отварању рудника Брсково, око 1254. године. Цркву посвеће Марији Дјевици саградио је 1285. године Хајнц де Биберанис или Бибанис. Ова црква припадала је дубровачком реду проповједника *ecclesiae militantis*, претечама језуита. Претпоставља се да је овај ред имао мисионарску улогу у ширењу католичанства на територији српске средњовјековне државе. Доминикански ред из Дубровника имао је у Брскову своју караванску станицу па је стога крајем XIII вијека подигао цркву. Остаци ове цркве се и данас примјећују у близини Догањица.⁹ Пошто се на основу предања тврди да је у Брскову повремено боравио и неки од српских средњовјековних владара, може се претпоставити да је

⁶ Рајко Раосављевић, Морача, Ровца, Колашин; Београд 1990, 327.

⁷ Исто, 326.

⁸ Владимир Ђоровић, Историја Југославије, Београд, 1933, 121.

⁹ Жарко Шћепановић, Средње Полимље и Потарје, Београд 1979, 45 —48. Ђукан Јоксимовић, Доњи Колашин, Лесковац 1939, 13.

постојала и црква православне вјероисповијести. Ову претпоставку потврђује довратак са краљевском лозом који је, по свему судећи, припадао сакралној архитектури, те би се на основу њега могло нешто више закључити о времену настанка православне цркве и о краљу који је боравио у Брскову.

Надомак Брскова налазе се остаци многих утврђења и старих ханова, најчешће на прилазним путевима. Брсково се налазило на важној средњовјековној саобраћајници која је повезивала приморје са залеђем — Дубровник и Котор преко Оногшта, Манастира Мораче и Брскова са Старим Расом.

Област Брсково први пут се помиње у Стонској повељи краља Уроша I 1254. године и године 1264. у Лимској повељи. Назив Брсково потиче од њемачке ријечи, тачније мјеста из ког воде поријекло рудари Саси — Брајгауа. Саси нијесу били посебна етничка групација већ Њемци који су се бавили рударством. На њемачком сасин значи рудар, па се тај назив задржао у српској средњовјековној држави вјероватно да сачува или укаже на његово несловенско поријекло.¹⁰ Поред Саса у Брскову су живјели трговци из Котора и Дубровника, као и ковачи новца, мајстори из Италије и Далмације. Бројни су били и старосједиоци — затечено српско становништво. Не зна се поуздано коликог је обима била производња сребра, ни колико је дуго радио рудник Брсково. Претпоставља се да је експлоатација руде замрла отварањем нових рудника и турским освајачким походом. Овај крај је пао под турску власт 1398. године и до првог балканског рата 1912, био је под њеном управом.

Све ово указује да је Брсково заслуживало марљиво и систематско истраживање — археолошко, етнолошко, антрополошко, лингвистичко и многа друга, као и презентацију остатака материјалне културе. Међутим, десило се да је отварањем површинског копа новооснованог Рудника Брсково, 1981, уништен локалитет трга Брсково; на жалост, нестали су тада и градски бедеми.¹¹

— Шишка — локалитет који се налази на домак Шишког језера у зони НП „Биоградска гора“. Топоним Шишка, површински ископи и остаци зграда за становање указују на присуство рудара, Саса из рудника Брсково и на овом подручју.

— Краљево коло — омања равна ливада поред Таре, налази се у зони прашумског резервата, на мјесту гдје се са магистралног пута скреће према Биоградском језеру. По једном предању добила је име по неком краљу који је из Брскова одлазио у лов на Биоградско језеро, а у повратку на ливади почивао и

¹⁰ Жарко Шћепановић, Средње Полимље и Потарје, Београд 1979, 45

¹¹ Овај варварски чин, чин безумља тадашње владе СР Црне Горе, неке избјежи суд историје. Републички Завод за заштиту споменика културе са Цетиња и Археолошко друштво Црне Горе доста су се неодговорно однијели према овом археолошком локалитету.

млађима из своје пратње наређивао да заиграју коло.¹² По другом предању, брсковски краљ је на овом мјесту на ријеци Тари имао велики број воденица које је покретао камени точак — коло, па отуда назив за ову ливаду.¹³ Највјероватније овај локалитет и његов топоним везани су за неког краља који је повремено боравио у Брскову, а Биоградска гора и Биоградско језеро били су му излетиште.

— Гановача — ливада крај Биоградског језера, добила је име по Турчину Гану Каљићу, јер је била његово власништво након Берлинског конгреса, када је граница између Црне Горе и Турске повучена средином Бјеласице. На овој ливади уочи другог свјетског рата одржавани су скупови 14. августа комунистички оријентисане омладине из околних срезова — бјелополског, андријевичког и беранског.

Поред овог, још је низ топонима који говоре о турским посједима на планини Бјеласици, од којих ћу поменути неке значајније: Долови Лалевића, припадали су муслиманском — турском братству Лалевићима из Поља Колашинских, па су отуд и добили име; Зекова глава, добила је име по угледном Турчину Зеку Лалевићу; Ријека Мушовића зове се по познатом колашинском бегу Мушовићу, који је држао у посјед подручје села Ријеке Мушовића.

— Мицан — локалитет — некропола, налази се у заштитној зони парка. Пошто археолошка ископавања нијесу вршена, поуздано се не зна из ког је времена ова некропола. Међутим, по свему судећи припада Мицанима, мухамеданском братству, које је, као и братства Каљићи и Ђурђевићи, постало од Кричковића. А Кричковићи воде поријекло од несловенског племена Крича које је насељавало Затарје.¹⁴ Вјероватно су Мицани, као и нека поменута турска братства, имали своје посјед на планини Бјеласици, па отуда и назив овом локалитету.

— Сватовско гробље — овај локалитет налази се у зони парка, а везан је за легенду о сватовима. Пошто нијесу вршена археолошка и антрополошка ископавања и испитивања, не може се претпоставити из ког је времена ова некропола.

— Црква Успење Богородице — Морачко Требаљево, налази се у заштитној зони парка. Подигли су је Морачани насељеници од Маркова брда до Препрана, 1903. године. Стилски припада типу приморске црквене грађевине насталом у преромани-

¹² Глас Црногорца, Народно предање о Брскову и Краљеву колу, Цетиње 1896, бр. 41, 10—11.

¹³ Милош Миликић, Мојковац, Мојковац 1983, 13.

¹⁴ Константин Јиричек, Историја Срба III, Београд 1923, 56.

Жарко Шћепановић, Средње Полимље и Потарје, Београд 1979, 213, 236.

ци од IX до XI вијека, а који је дуги низ година владао на подручју Црне Горе и Херцеговине.¹⁵

— Спомен плоча — Врлоступ, налази се у граничном појасу НП „Биоградска гора“. Подигнута је као спомен обиљежје на мјесту гдје су пукле прве устаничке пушке у срезу колашинском 14. јула 1941. године, у току другог свјетског рата.

Према Закону о заштити споменика¹⁶ и Закону о музејској дјелатности,¹⁷ задатак музејске дјелатности и заштите споменика културе је да општељудску културну баштину, која обухвата покретне и непокретне споменике културе, све што је од културно-историјског, умјетничког и научног значаја за један народ, укључујући и природне знаменитости и ријеткости, као и ријетке примјере флоре и фауне, дјелове руралних насеља, карактеристичне примјерке кућа, предмете који се односе на живот и обичаје народа, археолошке локалитете, сачува, заштити, проучава и презентира да би служили задовољењу културних, научних и образовних потреба једног народа или једног краја, људског друштва, чинећи тако културна добра цивилизације.¹⁸

Стога је у овом раду дат предлог организовања територије Националног парка „Биоградска гора“ у природњачки музеј, музеј живи организам. Тако би овај отворени простор изгледао као једна велика изложбена сала састављена из више цјелина — музеј комплексног карактера — геоморфних облика, ендемичне флоре и фауне, етнолошке цјелине, археолошких локалитета, повезаних планинарским, пјешачким и еколошким стазама које би се зракасто шириле од Биоградског језера према континенталној зони парка и укључивале на регионалне путеве који воде према градским насељима: Колашину, Мојковцу и Иванграду. Постојеће стазе требало би дотјерати, урадити путоказе, обавјештења, саопштења, урадити водиче кроз парк, тако да посјетилац може сам уживати у љепотама парка и при том скупити, сазнати све битне информације о парку, његовим природним богатствима и антропогеним вриједностима. У овом смислу у Националном парку „Биоградска гора“ могу се издвојити двије цјелине: природњачко-етнографски музеј, који би обухватао простор зоне прашумског резервата парка и етнографско-природњачки музеј живи организам, који би се налазио у зони парка, такозваном центру плеистоцене глацијације.

Природњачко-етнографски музеј, геоморфних ријеткости, ендемичних станишта флоре и фауне и сезонских насеља — катуна, обухватао би простор прашумског резервата: Биоградско

¹⁵ Драгиња Кујовић, Црквени споменици Колашина и околине, **Никшић 1989, 19.**

¹⁶ Закон о заштити споменика културе („Сл. лист СРЦГ“, 16/77).

¹⁷ Закон о музејској дјелатности („Сл. лист СРЦГ“, 26/77).

¹⁸ У Паризу 1972. године, ОУН донијела је конвенцију о заштити свјетске културне баштине и природних вриједности.

језеро, Биоградску гору, ријеку Тару, Биоградску ријеку, Језерштицу, Гановачу, Краљево коло, Долове Лалевића, катун Рива, Рупе Равањске и катун Голеш. Прашума Биоградска гора по својим богатствима јединствена је у Европи. У њој расте преко 60 листопадних и четинарских врста дрвећа и егзистира око 25 биљних заједница. Рачуна се да старост стабала у прашуми прелази 450 година. Прашуму насељавају разне врсте птица, гмизаваца, инсеката и дивљачи.

Врло карактеристичан живи свијет настањује Биоградско језеро. Ово језеро спада у ред највећих ледничких језера код нас. Настало је радом биоградског ледника, смјештено у терминалном басену, дубине на неким мјестима и до тридесет метара. Око језера направљена је еколошка стаза, те је тако језеро доступно и за проучавање и за туристичке посјете.

Интересантне су и привлачне долине ријека: Таре, Биоградске ријеке и Језерштице. Од изворишта до ушћа Биоградске ријеке протеже се еколошка стаза, дуж које треба поставити путоказе и обавјештења, преко којих би се посјетилац могао упознати које све биљне и животињске врсте живе на овом подручју. Магистрални пут од Колашина до Краљевог кола прати ток ријеке Таре, тако да је њена живописна долина приступачна сваком посјетиоцу парка. Дуж ријеке Језерштице треба урадити стазу која би користила у првом реду у научне сврхе јер би презентирала најинтересантнији дио парка, прашумски биљни и животињски свијет.

Катуни, сезонска насеља, налазе се на ободу прашумског резервата и представљају интересантне етнографске јединице. Неки катуну су напуштени, али њиховом реконструкцијом и ревитализацијом послужили би посјетиоцима и планинарима за одмор, ручак и преноћиште. Реконструкција би укључила, поред колиба, све пратеће објекте који су служили за вођење економије у катунима, као и посуђе и намјештај који су прављени од посебних врста дрвета, најчешће јавора, липе и мулике.

Многим пјешачким стазама катуни су повезани са језером. Од Биоградског језера преко Гановаче води колски пут према катуну Долови Лалевића. Низ Јарчеве стране до језера спушта се од катуна Јелар и Долови пјешачка стаза. Једна пјешачка стаза кроз прашуму излази на катун Голеш, а од Голеша преко Буковице наставља се на колски пут до Требаљева. Катун Голеш је пјешачком стазом повезан са катуном Слађевац и Рупе Равањске. Ове стазе треба поправити, ставити путоказе и обавјештења да посјетилац има оријентацију куда се креће и кроз које биоценозе пролази.

Етнографско-природњачки музеј, музеј живи организам, налазио би се у центру плеистоцене глацијације у зони парка и представљао би еколошко-геоморфну област коју чине језера: Шишко, Урсуловачко и Пешића; врхови — видиковци: Зекова глава, Троглава и Црна глава; катуни: Пешића Рупа, Врањак,

Шишка и Врагодо. Овај простор је добро повезан пјешачким стазама и колским путевима са Колашином, Мојковцем и Иванградом. Катуну Врањак, Пешића Рупа, Врагодо и Шишка насељени су током љета. То су и најљепша и најинтересантија сезонска насеља на планини Бјеласици. Њиховом реконструкцијом у смислу катун живи организам — типа Сканзен или типа Музеј-село у близини Букурешта, поред предложеног катуна — музеја у зони прашумског резервата гдје би само био презентирани простор, ентеријер и екстеријер насеља, дакле заштићен од пропадања, у катуну живом организму живот би се нормално одвијао, с тим што би урбанизација била искључена у највећој могућој мјери. Остало би само типско насеље — катун, са свим пратећим садржајима вођења катунског живота. Посјетиоци не би само посматрали живот у катуну већ би се директно укључивали у његове садржаје: припремали јела на традиционалном огњишту, уживали у исхрани мљечним производима, чувању стада на пашњацима, учествовали у извођењу фолклора народа овог краја. Наравно, посјетиоци би морали организатору да плате боравак у катуну живом организму — такозвану улазницу у музеј.

Са видиковца планине Бјеласице посјетиоци би могли да виде разноврсне биљне заједнице како се зонално нижу од најнижих падина до њених највиших врхова: букове, јелове, јасенове, јаворове и борове шуме; боровњаке, ливаде и пашњаке са љековитим биљем и разноврсним планинским цвијећем. На овом подручју расте планински црни бор — *Pinus mugo*, ендемични балкански бор терцијалне старости. Он представља природну флористичку ријеткост и подлијеже посебној заштити.

Поред Урсуловачког језера налази се Ледени извор. Овај извор, као и многи други на планини Бјеласици, представља природну ријеткост у смислу здраве пијаће воде. На овом простору су локалитети Шишка и Сватовско гробље. Пјешачком стазом се може за врло кратко вријеме стићи до Бардовог дола — интересантног локалитета са остацима зграда за становање. На супротној страни планине Бјеласице, подно смучарских терена, налази се некропола Миџан. Од катуна Врагодо колским путем стиже се до ушћа Бјелојевића ријеке у Тару, одакле се може на падинама Бјеласице видјети локалитет средњовјековног града Брсково.

У заштитној зони парка налазе се стална насеља-села, чије богатство у етнолошком погледу заслужује пажњу.¹⁹ Настала су након Берлинског конгреса, 1878. године, када је Колашин припојен Црној Гори. У погледу научних истраживања и туристичке понуде интересантна су села дуж путних праваца који воде у парк: Селишта, Мушовића Ријека, Курикуће, Бјелојевићи, Сје-

¹⁹ Етнографске збирке са овог подручја налазе се у Завичајном музеју Колашина и Завичајном музеју у Иваниграду.

рогоште и Требаљево. На жалост ова села због сиромашне материјалне основе и урбанизације нијесу сачувала руралну архитектуру. Тип кућа карактеристичан за ово подручје готово је нестао: брвнаре, куле, зидане куће и чакмаре. Кућа брвнара и зидана кућа, прекривена шиндром, кровне конструкције на четири воде заслужује заштиту у смислу — музеј кућа или реконструкцију — ревитализацију домаћинства које би укључило пратеће садржаје сеоске економије. Овдје треба споменути и комплекс воденица на Ријеци Мушовића. Воденице као архитектонске ријеткости заслужују оживљавање своје функције, што би имало и привредни — туристички значај.

Пројекат реконструкције и ревитализације насеља, катуна и кућа — домаћинства — воденица, изискује посебна научна истраживања и велика материјална улагања. Поред тога, музеј живи организам треба да фаункционише што више дистанциран од урбанизације, да би што типичније сачувао прошлост која је на издисају, али и да је, уз изванредне природне потенцијале и ријеткости, укључи у врло цијењену туристичку понуду, понуду будућности, а да при том не дође до нарушавања еколошких законитости и загађивања околине у Парку. Обавеза и дужност организатора је да о томе поведе рачуна.

ЗАКЉУЧАК

На основу изложеног прегледа културно-историјске баштине Националног парка „Биоградска гора“, може се закључити да, и поред повољног географско-саобраћајног положаја, на овом подручју кроз историју људског друштва није било сталних насеља. Неиспитани локалитети — Бардов до, Шишка, Мицан, Сватовско гробље — по свом обиму свједоче о сезонској експлоатацији овог простора од стране становника који су имали своја стална насеља у подножју планине Бјеласице. И сада, упркос организованом заштити, становништво општина: Колашин, Мојковац и Иванград упућено је на искоришћавање природних богатстава Националног парка „Биоградска гора“.

Овај простор по својим геоморфним облицима, ендемичним и ријетким врстама биљног и животињског свијета и бујној вегетацијској издиференцираности представља велики просторни природњачки музеј. Поред природних богатстава јединствена и специфична етнографска културна баштина — катуни, на планини Бјеласици, огроман су потенцијал за стварање просторног етно музеја, музеја живог организма. При пројектовању просторних природњачких и етнографских музеја мора се строго водити рачуна да не дође до урбанизације парка и до нарушавања еколошких законитости. Тако би се стварали услови не само за истраживање, проучавање и заштиту, већ и за презентацију Националног парка „Биоградска гора“ у смислу веома цијењене

туристичке понуде. Уз добру организацију посла музеј живи организам омогућио би стварање дохотка, те тако ретроактивно повратио уложена средства, која би се користила између осталог, и за унапређење заштите Парка.

РЕЗИМЕ

Простор од 5400 хектара планине Бјеласице који припада Националном парку „Биоградска гора“ чине: Биоградска гора, Биоградско језеро; ријеке — Тара, Језершtica, Биоградска ријека; језера — Шишко, Урсulовачка и Пешића; врхови — Зекова глава, Троглава, Огорела глава, Јарчеве стране, Гановача, Краљево коло; катуни — Голеш, Слађевац, Рупе Равањске, Врањак, Врагодо, Шишка, Долови Лалевића и Јелар.

Бројни топоними свједоче да је ово подручје од илирских племена (VIII вијек п.н.е.) до турских освајања било обухваћено многим етничким покретима који су се смјењивали током неколико хиљада година на Балканском полуострву. У зони парка и контактної зони налази се неколико неиспитаних локалитета: Бардов до, Градац, Брсково, Шишка, Мицац, Сватовских гробље, као и црква Успења Богородице у Морачком Требаљеву и једна спомен плоча у Сјерогошту. Након ослобођења од Турака, из економских разлога, на планини Бјеласици формирана су сезонска сточарска насеља — катуни. Ова насеља са природним ресурсима, ендемичним биљним и животињским свијетом, културно-историјским насљеђем, представљају својеврсну културну баштину. Стога је и тема овог рада отворила питање и могућност организовања културне баштине Националног парка „Биоградска гора“ у музејске јединице: природњачко-етнографски просторни музеј и етнографско-природњачки музеј, музеј — живи организам. Овако организована културна и природна баштина представљала би атрактивну туристичку понуду будућности. Наравно, организатор би морао да поведе рачуна, у првом реду, да не дође до нове урбанизације простора у парку, до загађивања околине и нарушавања еколошких законитости.

Draginja Kujović

NATURALISTIC-ETHNOGRAPHIC PARK »BIOGRADSKA GORA«

Summary

Area of 5400 hectares of Bjelasica mountain belonging to National park »Biogradska gora« consists of: Biogradska gora, Biogradsko jezero, Tara river, Jezerštica, Biogradska rijeka, lakes Šiško, Ursulovačko and Pešić; peaks Zekova glava, Troglava, Ogorela glava, Jarčeve strane, Ganovača, Kraljevo kolo; summer pastures Goleš, Sladevac, Rupe Ravanjske, Vranjak, Vragodo, summer pasture Šiška, Dolovi Lalević and Jelar.

Because of material-cultural heritage shortage, numerous toponymus testify that this area, from Illirian tribes (VIII century b.c.) to Turkish conquests had been included by many ethnic movements during a few thousand years on Balkan Peninsula. In area of the Park and in contact area there is a few unexplored localities: Bardov do, Gradac, Brskovo, Šiška, Mican, Svatoosko groblje; like as a church Uspenje Bogorodice in Moračko Trebaljevo and a commemorative plaque in Sjerogošt.

Next to mentioned cultural-historical inheritance, after liberation from Turks, economic reasons brought to summer pastures formations. Those pastures with natural resources, endemic flora and fauna, cultural-historical heritage present a unique cultural heritage. In this sense, the paper opens possibilities to organize a cultural inheritance of National park »Biogradska gora« in museum units: Naturalistic-ethnographic spacious museum and Ethnographic-naturalistic museum, museum — living organism. Cultural and natural heritage organized in this way would present an attractive future to the tourism supply. Naturally, organizer must take care to prevent a new urabnization of the Park area, environmental pollution and ecologic legalities disturbance.